

Inleiding

De slechtvalk is onmiskenbaar een meesterlijke proeve van twintigste-eeuwse literaire non-fictie. Als treurzang om een landschap evenaart het Barry Lopez' *Droombeeld Arctica*. Als evocatie van de melancholie en schoonheid van het Engelse platteland staat het op gelijke hoogte met W.G. Sebalds *De ringen van Saturnus*. Als synthese van spirituele en aardse elementen is het nauw verwant met Peter Mathiessens *De sneeuwluipaard*. Als verslag van de obsessie van een mens voor een dier kent het zijn gelijke niet. Natuurlijk hoor je als inleider de loftrumpet te steken over het boek, maar deze beweringen zijn niet plichtmatig. Ze zeggen gewoon wat voor boek dit is.

De plot van *De slechtvalk* – als je tenminste van een plot kunt spreken in dit volstrekt onconventionele boek – is als volgt: in het najaar bejagen twee koppels slechtvalken een kuststrook van East Anglia – een gemengd terrein met moerasland, bossen, weiden en akkers, rivierdalen, wadden, riviermonden, en de zee. De verteller raakt geobsedeerd door de vogels, maar hoe dat komt wordt nergens toegelicht. Van oktober tot april volgt hij ze elke dag en observeert ze terwijl ze zich wassen, vliegen, doden, eten en roesten. 'De herfst,' zo zegt hij, 'luidt mijn seizoen van de speurtocht naar valken in – en de lente luidt het uit; daartussen glinstert de winter als de boog van Orion.' De auteur legt deze maanden van achtervolging vast, met alle geagiteerde, monomane herhalingen, en beschrijft ze in een intense, be-

zwerende stijl die van het vogelkijken een soort gewijd ritueel maakt.

Alles wat zich in *De slechtvalk* voordoet, gebeurt binnen de grenzen van het jachtgebied van de slechtvalken. Het verhaal gaat niet over de wereld daarbuiten. Voor de speurtocht op zich wordt geen duidelijke reden en geen enkel specifiek motief gegeven. Geen enkel menselijk personage neemt eraan deel, behalve Baker. We krijgen niets te horen over zijn leven als hij niet in het veld is: we weten niet eens waar hij slaapt of wat hij eet. We merken wel dat al deze informatie niet wordt achtergehouden om onze nieuwsgierigheid te prikkelen, maar omdat deze irrelevant is.

Irrelevant omdat *De slechtvalk* niet een boek is over kijken naar een vogel, maar over hoe je een vogel wordt. Al in het begin presenteert Baker het als een manifest klinkende programma van zijn achtervolging:

Wáár hij deze winter ook heen gaat, ik zal hem volgen. Ik zal de vrees en de opwinding en de verveling van dit jagersleven delen. Ik zal hem volgen tot mijn silhouet van menselijk roofdier niet langer de geschudde, kleurige caleidoscoop in de diepe kuil van zijn schitterend oog in angst verduistert. Mijn heidens hoofd zal gelouterd worden, ondergedompeld in dit winterse land.

Vier vreemde zinnen: de dramatische kern van het boek. Door een intense, volgehouden en gezuiverde concentratie op de slechtvalk hoopt Baker te kunnen ontsnappen aan zijn eigen menselijke vorm en op te gaan in de schitterende natuurlijke staat van de vogel.

Naarmate de herfst vordert, krijgt de verteller een steeds sterkere band met de vogel. Eerst leert hij de valken volgen. Slechtvalken vliegen vaak zo snel en op zo'n grote hoogte dat je

ze vanaf de grond met het blote oog niet kunt zien. Maar Baker ontdekt dat je slechtvalken kunt lokaliseren door de onrust die ze bij andere vogels veroorzaken, net zoals je de positie van een onzichtbaar vliegtuig kunt vaststellen aan de hand van zijn condensstreep. 'Klein en vluchtig als een vlam,' schrijft hij op 7 oktober, 'ijlen de slechtvalken langs de koude hemel en zijn dan meteen weg, zonder een spoor in die blauwe damp achter te laten. Maar in de onderste luchtlagen keert dan een hele zwerm vogels terug en stijgt op te midden van de witte spiraal van de meeuwen.'

Met zijn groeiende bedrevenheid als spoorzoeker komt Baker ook dichterbij de vogel. Op een dag in november laat hij zijn hand rusten op het gras waar pas nog een slechtvalk heeft gestaan en ervaart hij 'een sterk gevoel van nabijheid en eenwording'. Aan het eind van de maand is hij volkomen dierlijk. Als hij op een middag door een veld loopt, ziet hij veren dwarrelen in de wind:

Het lijf van een houtduif lag met de borst naar boven op een massa zachte witte veren. De kop was opgegeten [...]. De botten waren nog donkerrood en het bloed was nog niet gestold.

Ik merkte dat ik me over de prooi boog als een valk die met uitgespreide wieken zijn prooi afdekt tegen ongewenste blikken. Ik keek snel om me heen, bedacht op hoofden van mensen die kwamen aanwandelen. Onbewust imiteerde ik de bewegingen van een valk, als in een primitief ritueel; de jager, die wordt wat hij najaagt! [...] Wij leiden, in deze dagen in de vrije natuur, hetzelfde soort extatisch en vreesachtig bestaan. Wij schuwen de mensen.

De persoonlijke voornaamwoorden vertellen het verhaal: 'ik' wordt 'wij', mens lost op in valk.

Van J.A. Baker hoeft je niet veel te weten, en er valt ook niet veel te weten. Het enige biografische gegeven dat er misschien toe doet is dat hij *De slechtvalk* heeft geschreven nadat bij hem een ernstige ziekte was vastgesteld. Dit wordt in het boek nergens met zoveel woorden gezegd, wel wordt duidelijk dat de verteller gebukt gaat onder een diepe – geestelijke of lichamelijke – wond, die zijn gewaarwordingen doordrenkt met een gevoel van somberte en verlatenheid, maar die ook zijn gevoel voor schoonheid verscherpt.

Bakers ziekte kan een verklaring zijn voor het kernthema van ‘de jager, die wordt wat hij najaagt’: door sterk te focussen op een ander schepsel cijfer je jezelf weg en ontloop je, in zekere zin, de dood. Het is een vorm van zelfvernietiging die maakt dat je herleeft. Zoals de dichter Keats aangeeft in zijn fameuze beginsel van de *negative capability*, het ‘negatieve vermogen’ jezelf geheel en al in iemand anders uit te gieten, waardoor je niet alleen denkt als die ander, maar die ander ook bént. Keats mijmeringen over dit onderwerp werden hem ingegeven bij het zien van een vogel. ‘Als er een mus aan mijn raam komt,’ schreef hij in november 1817, ‘neem ik deel aan zijn bestaan en pik ik rond in het grind [... zodat] ik al heel gauw verdwenen ben’. Zichzelf tenietdoen was precies wat Baker beoogde.

Maar in *De slechtvalk* is niet alleen Baker mogelijk ten dode opgeschreven. Ook de valken zelf lopen ernstig gevaar. Het boek kwam voor het eerst uit in 1967. In 1962 had Rachel Carson de wereld in haar boek *Dode lente* gewaarschuwd voor de moordende effecten van pesticiden op vogelpopulaties. Een jaar later had een Britse roofvogelkenner, Derek Ratcliffe, een baanbrekend artikel geschreven over de vreselijke impact van landbouwgif op de aantallen slechtvalken in Groot-Brittannië.¹ In 1939 waren er 700 slechtvalkenkoppels in Groot-Brittannië; een inventarisatie uit 1962 liet zien dat dit aantal met de helft

was teruggebracht en dat slechts 68 koppels klaarblijkelijk met succes jongen hadden grootgebracht.*

Toen Baker zijn boek schreef, halverwege de jaren zestig, zag het er in Groot-Brittannië niet goed uit voor de slechtvalken. Voor Baker moet het aannemelijk – of zelfs waarschijnlijk – hebben geleken dat de slechtvalk zou uitsterven, dankzij ‘het vuile, verraderlijke stuifmeel van agrarische chemicaliën’. Baker had Ratcliffes artikel gelezen; ook had hij met eigen ogen de afname van het aantal slechtvalken gezien. ‘[Nog maar] enkele overwinteren tegenwoordig in Engeland, nog minder nestelen er,’ weeklaagt hij, ‘de oude nesten sterven.’

In het grootste deel van *De slechtvalk* overheerst de sfeer van een requiem: een zachte droefenis dat de dingen zijn zoals ze zijn, met de bijkomende gedachte dat je er toch niets aan kunt veranderen. Slechts één keer slaat deze weemoedige toon om in plotseling opflakkerende woede. Tijdens een wandeling op 24 december, een dag van bijtende kou en weinig licht, vindt Baker in een stoppelveld een halfdode reiger. Zijn vleugels zijn vastgevroren aan de grond en niettemin doet hij pogingen te ontsnappen, ook al wordt hij daar gruwelijk in gedwarsboomd:

Terwijl ik naderde, zag ik dat zijn hele lijf snakte naar opvliegen. Maar hij kon niet vliegen. Ik schonk hem de vrede en zag het gekwelde zonlicht van zijn ogen langzaam helen onder een floers.

* D.A. Ratcliffe, ‘The Status of the Peregrine in Great Britain’, in *Bird Study*, vol. 10 (1963), pp. 56-90. Dit artikel leidde tot controle op DDT-gebruik in de Britse landbouw, en geleidelijk nam de slechtvalkenpopulatie weer toe. In 1979 was ongeveer twee derde van de roofvogelnesten weer in gebruik. In landen waar het gebruik van pesticiden niet werd gecontroleerd waren de gevolgen nagenoeg genocidaal: in Finland waren de 2000 koppels uit 1950 in 1975 tot slechts 16 koppels gereduceerd.

Geen pijn, geen dood is vreselijker voor een wild schepsel dan zijn angst voor de mens. [...] Een vergiftigde kraai die met wijd open snavel hulpeloos in het gras spartelt terwijl er geel schuim uit zijn keel opwelt, zal zich keer op keer op de wegvallende luchtlaag oprichten als je hem probeert te vangen. Een konijn, opgeblazen en rottend door myxomatose, [...] zal de trilling van je voetstap voelen en met uitpuilende, blinde ogen naar je zoeken. [...]

Wij zijn moordenaars. Wij stinken naar de dood. Wij dragen die met ons mee. De dood hangt om ons heen als een kleed van rijp, wij kunnen het niet afrukken.

‘Wij stinken naar de dood. Wij dragen die met ons mee.’ Op dit punt begrijpen we als lezer dat dit de woorden zijn van een man die zelf ook een diepe wond meedraagt en hunkert naar innerlijke vrede. Maar ook de woorden van een man die ervan walgt tot zijn eigen soort te behoren.

De slechtvalk is een boek waarin continu heel weinig gebeurt. Zonsopkomst. De man observeert, de vogel jaagt, de vogel doodt, de vogel eet. Invallende duisternis. En zo verder, zeven maanden achtereenvolgend. Met al zijn bevlogen stilistische hoogstandjes is Bakers proza niettemin hecht verankerd in alledaagse details: in nauwkeurige beschrijvingen van de jachtgewoonten van roofvogels, de vliegpatronen van spreeuwen, stern en zeemeewen, en de wisselende kleuren van bomen, akkers en weiden.

Baker begreep dat hij de aandacht van de lezer alleen bij die steeds maar terugkerende gebeurtenissen kon houden door een nieuwe beschrijvende taal te creëren. De taal die hij schiep was even instinctief, even snel en licht als de vogel waaraan die taal gewijd was, en een taal die je, net als de vogel, kon doen opschrikken, ook als hij zichzelf steeds herhaalde.

Steeds opnieuw verrast Baker ons met zinnen als: ‘Vijfduizend bonte strandlopers [...] glommen zoals een horde kevers glimt van gouden chitine’, ‘De noordenwind ritselde ijsig door het vlechtwerk van de heggen’, ‘Vier velduilen kwamen heel sloom aanvliegen uit de gaspeldoorn’, ‘Woest vocht hij zich vrij en vloog toen vorstelijk naar het zuiden, terwijl hij opsteeg langs de lichte rand van de zwarte wolk’, ‘Ik ging naar de delta, maar daar was het nu eb. Het water had zich teruggetrokken achter de mist.’ Zinnen die werken als hoornsignalen die een tafereel een levendig ritueel karakter geven. Of neem de verbluffende beschrijvingen van de jacht en de duikvlucht van de slechtvalk (met net zulke nauwkeurige, scherpe beelden als in de ‘imagistische’ gedichten van Ezra Pound of D.H. Lawrence): vanaf een hoogte van maar liefst duizend meter doorklieft de valk de lucht, laat zich op zijn prooi vallen en doodt hem even hard door de klap van de botsing als met de houw van zijn klauwen:

Een valk, als het silhouet van een sabel afstekend tegen het witte schild van de hemel, kwam in brede kringen aanvliegen, van over de zee. Zij bewoog zich nu langzamer en liet zich doelloos zweven, alsof de lucht boven het land dicht en zwaar was. Toen liet ze zich vallen. Op het strand één wilde witte wemeling en salvo's van heftig klapwiekende vleugels – de lucht werd aan flarden gescheurd door deze werveling van vogels. De valk verhief zich en viel, keer op keer, als een zwart snoeimes tussen witte houtsplinters.

‘De lucht werd aan flarden gescheurd.’ In Bakers handen werken ruimtes en vormen, en ook woorden, op onverwachte wijze op elkaar in. Wanneer een slechtvalk zich stort op een ‘stapelwolk’ van houtduiven, zegt hij dat ‘één vogel achteroverviel, na deodelijke priem van de valkenklauw – hij keek verbaasd, als een

man die uit een boom valt. De grond kwam omhoog en verpletterde hem.' En als een valk een bonte strandloper najaagt en vangt, lezen we: 'De bonte strandloper leek langzaam terug te komen naar de valk. Hij verenigde zich met zijn donker silhouet en kwam niet weer tevoorschijn.' Merkwaardig genoeg lijkt het of de bonte strandloper min of meer uit vrije wil aan zijn eind komt. Met een lichte schok beseffen we dat dit moment symbool staat voor het boek zelf: ook een soort zelfdoding, ook een langzame versmelting met de valk.

'Wat ziet een valk?' vroeg Anaximander van Milete in de zesde eeuw v.Chr. Volgens Baker ziet een valk hetzelfde als een kubistische schilder. Hij neemt waar in vlakken en vormen die onzichtbaar met elkaar verbonden zijn. Hij onthoudt geen specifieke details maar vormen en de onderlinge samenhang daarvan:

Net als de zeeman leeft de slechtvalk in een steeds wegstromende wereld, zonder banden – een wereld van kielzog en hellingen; van wegzinkend land en watervlaktes. De slechtvalk ziet en onthoudt patronen waarvan wij het bestaan niet kennen: de keurige vierkanten van boomgaarden en bosland, de eindeloze verscheidenheid van rechthoekige akkers. Hij verdwaalt niet, omdat hij de weg herkent door middel van een opeenvolging van symmetrieën die hij zich herinnert [...]. Zijn ogen zien kaarten in zwart en wit.

Een van de vele vreugdes die het lezen van *De slechtvalk* biedt is dat we leren zien als een valk. We turen van bovenaf naar het landschap van East Anglia en zien het als pure vorm: patrijzen zijn 'kringen kleine zwarte stenen' op de velden, kieviten gaan schuil in de helle rimpelingen van een geploegde akker, een boomgaard verschrompelt 'tot twijgachtige lijnen en groene

stroken', de horizon is 'bevlekt met verre steden' en een rivier 'heft zijn blauwe en zilveren mond op'. Dit zijn dingen die we op de grond niet zouden hebben gezien. We zijn gezegend met het zicht van wat de Grieken de *kataskopos* noemden, de 'naar-beneden-kijker' – een zicht dat gewoonlijk voorbehouden is aan goden, vogels en bergbeklimmers. En wat is het heerlijk ongewoon om neer te kunnen kijken op Essex – een graafschap dat nergens meer dan 140 meter boven zeeniveau uit stijgt, een graafschap waar je tegenaan kijkt, maar waar je zelden op neer-ziet.

De verre gaande vreemdheid die Baker het landschap verleent is naar mijn mening een van zijn opmerkelijkste prestaties in *De slechtvalk*. Ieder die over het Engelse landschap wil schrijven, stuit op het probleem dat hij nooit de eerste is die dit onderwerp kiest. Over elk lapje grond is al eens eerder geschreven. Een lillende geleilaag van kleverige clichés overdekt het hele land. En toch wordt Bakers Essex – tachtig kilometer van Londen, intensief ontgonnen, dichtbevolkt – op de een of andere manier een mysterieus, woest, primitief en afgelegen oord, dat overal en nergens zou kunnen liggen.

Baker bereikt dit effect onder andere doordat hij de officiële plaatsnamen weglaat. In plaats daarvan schept hij plaatsen door ze zelf namen te geven. Hij spreekt van 'het zuiden', 'het noorden', 'het oosten' en 'het westen'. Hij woont in alle windstreken. Als hij zich verplaatst, koerst hij uitsluitend op vormen van de aardkorst en in het oog springende elementen: hij gaat landinwaarts, de heuvelhelling op, de bosrand langs. Baker weet zijn platteland ook miraculeus te ontvolken. Af en toe is er een wandelaar te zien, op zee varen schepen uit, een rode tractor hobbelt over een akker. Verder overheerst een griezelige leegte. Dit komt natuurlijk doordat Baker menselijke wezens mijdt, een soort waar hij niet bij wil horen. Hij leeft nu in het wild en hij houdt

het bij de heggen, de bomen en de schaduwen, zoals de jager en ook de gejaagde altijd moeten doen.

Alles in *De slechtvalk* – het landschap, de verteller, de vogels, de taal – gedraagt zich onvoorspelbaar. Alles wordt onverhoeds vreemd en fraai tot uitdrukking gebracht door de vlucht van de valk en de wijde valkachtige blik van de verteller. Dit is een boek dat de verbeelding vleugels geeft en haar nog maanden en jaren nadien hoog zal houden.

– Robert Macfarlane

Hoe het begon

Aan de oostzijde van mijn huis verheft zich de lange heuvelrug als de lage romp van een onderzeeër. En daarboven welft zich de oostelijke hemel, vreemd licht, alsof daar verre wateren weerkaatsen – wateren waarover blinkende zeilen glijden. Op de helling vormen de bomen een woud van donkere spitse kruinen, maar als ik naderbij kom, waaieren ze langzaam uiteen en daalt de hemel ertussen – en dan zijn het afzonderlijke eiken en olmen, die elk een brede winterse schaduw werpen. De stilte, de eenzaamheid van de horizonnen, lokt mij naar ze toe en tussen ze door, verder, naar andere bomen. Zij verdelen het geheugen als het ware in verschillende lagen.

De rivier verlaat de stad in noordoostelijke richting; dan buigt hij zich naar het oosten, langs de heuvelrug, en stroomt vervolgens zuidwaarts, naar de brede delta. Het hoge gedeelte van het dal is een wijde, open vlakte, maar in de laagte is het dal smal, tussen steile hellingen – en ten slotte, bij de delta, wordt het weer vlak en breed. De rivier stroomt heel langzaam en kronkelt zich; hij is te klein in vergelijking met de lange, brede uitmonding, die eens het einde was van een machtiger rivier waarop het grootste deel van Midden-Engeland afwaterde.

Uitvoerige beschrijvingen van een landschap zijn vervelend. Oppervlakkig gezien lijkt het ene deel van Engeland erg veel op het andere. De grond bestaat hier uit klei; keileem ten noorden van de rivier en Londense klei ten zuiden ervan. Er ligt kiezel op de oevers en op de hogere gedeelten van de heuvelrug.

Aanvankelijk was het woud, later werd het weidegrond; nu is het in hoofdzaak bouwland. De bossen zijn er niet uitgestrekt en er staan maar weinig grote bomen; er groeien voornamelijk gewone eiken met haagbeuk of kreupelhout van hazelaar. Veel heggen zijn er weggehakt. De heggen die gespaard zijn, bestaan uit haagdoorn, sleedoorn en olm. De olmen worden hier in de kleigrond heel groot; hun verschillende vormen leggen een contour om de winterse hemel. Wilgen, die de vorm hebben van een slaghout, markeren de loop van de rivier, en elzen omlijsten de beek. De haagdoorn gedijt hier. Dit is het land van olmen, eiken en allerlei doornen. De mensen die hier op de klei zijn geboren, zijn nors en gemelijk en laconiek van aard, ze geraken niet gauw in vuur voor iets – zij smeulen als elzenhout en zijn zo somber als het land zelf.

De kustlijn, die hier de invloed ondergaat van het getij, is, als je alle inhammen en eilandjes meetelt, ruim zeshonderdvijftig kilometer lang; het is de langste en meest onregelmatige van het graafschap. Dit is ook het droogste graafschap, hoewel het aan het water ligt en hier en daar overgaat in moerasland, gorzen en wadden. De opdrogende zanderige modder van het laag getij maakt de hemel erboven helder; de wolken weerkaatsen het water en werpen de schittering ervan over het binnenland.

De boerderijen liggen er netjes bij, ze gedijen goed, maar toch hangt er nog altijd een geur van verwaarlozing, alsof er ergens gemaaid gras is blijven liggen. Je ervaart daar een wonderlijk besef van verlies, en het gevoel vergeten te zijn. Verder is hier niets; er zijn geen kastelen, geen oude monumenten en geen heuvels als groene wolken. Het is alleen maar een bocht van de aarde – een rauw stuk winterse velden. Donkere, vlakke, verlaten landen, die afstompen voor alle leed.

Ik heb er altijd naar verlangd één te zijn met het buitenleven, en daar te vertoeven aan de rand van alle dingen – er in leegte

en stilte de menselijke smetten weg te wissen, zoals de vos zijn geur afwerpt in de koude onwereldsheid van het water – om dan als een vreemdeling terug te keren in de stad. Maar het zwerven doet een glorie ontgloeien die langzaam dooft na terugkomst.

Pas laat heb ik de vogels leren liefhebben. Jarenlang heb ik ze alleen maar gezien als gefladder aan de rand van mijn gezichtsveld. Zij kennen het lijden en de vreugde in een simpele vorm, die óns onthouden blijft. Hun leven is intenser door een polsslag die ons hart nooit kan opbrengen. Zij ijlen de vergeetelheid tegemoet. Zij zijn al oud vóór wij zijn opgehouden met groeien.

De eerste vogel die ik zocht was de nachtzwaluw, die in het dal nestelde. Zijn zang is als het geluid van een stroom wijn die van hoog wordt uitgegoten in een diep en sonoor vat. Het is een geurend geluid, met een bouquet dat opstijgt in de stille lucht. Op klaarlichte dag zou het veel ijler en droger klinken, maar het duister maakt het zachter en schenkt het zijn adel. Als een lied zou kunnen geuren, zou dit lied de geur hebben van geplette druiven en van amandelen en donker hout. Het geluid stort zich uit en niets ervan gaat verloren. De hele wereld vloeit ervan over. En dan opeens, heel onverwacht, houdt het op. Maar het oor hoort het nog als een voortdurende, allengs vervagende echo, terwijl het versterft en zich verliest tussen de bomen rondom. En in de diepe stilte, tussen de vroege sterren en het talmend avondrood, schiet de nachtzwaluw vol vreugde omhoog. Hij glijdt en fladdert, danst en springt luchtig en geruisloos weg. Op prenten lijkt hij een kikkerachtige mistroostigheid te hebben en een aura van leed, alsof hij als een verontrustende geest in het schemerlicht is bijgezet. In het halfduister zie je alleen maar zijn vorm en zijn vlucht – onaantastbaar ijl en vrolijk, en zo gracieus en kwiek als een gewone zwaluw.

Sperwers waren altijd dicht bij me in het duister, als iets

wat ik had willen zeggen, maar me nooit precies kon herinneren. Hun smalle kopjes staarden mij blind aan, in mijn slaap. Ik zocht ze hardnekkig gedurende vele zomers, maar ze waren moeilijk te vinden en nog moeilijker te ontwaren, omdat ze niet talrijk zijn – en altijd op hun hoede. Zij leefden als vluchtelingen in een gestage guerrilla. Op overwoekerde, verwaarloosde plekken verzinken nu de tengere skeletten van generaties sperrers in de diepe humus van de wouden. Zij vormen een verbanen ras van schone barbaren, en toen zij stierven konden zij niet vervangen worden.

Ik heb mij afgewend van de geurige overdaad der zomerse bossen, waar zoveel vogels sterven. De herfst luidt mijn seizoen van de speurtocht naar valken in – en de lente luidt het uit; daar-tussen glinstert de winter als de boog van Orion.

Ik heb mijn eerste slechtvalk gezien bij de delta van de rivier, nu tien jaar geleden. De zon ontbloede rood aan de witte riviermist, de velden glinsterden van rijp, en die rijp vormde korsten op de boten; alleen het zacht kabbelende water bewoog zich vrij en schitterde. Ik liep over de hoge rivierdijk in de richting van de zee. Het verstijfde, knapperende witte gras werd slap en nat toen de zon aan de hemel rees en de mist in een verblindende gloed zette. Het bleef de hele dag op beschaduwde plekken vriezen, maar de zon was warm en er stond geen wind.

Ik rustte bij de zeewering en keek naar de bonte strandlopers, die voedsel zochten waar de vloed opkwam. Opeens vlogen zij op, stroomopwaarts, en honderden vinken vlogen over mijn hoofd heen en stoven weg met wanhopig snorrende vleugeltjes. En toen drong het ook langzaam tot mij door dat er iets gebeurde wat me niet mocht ontgaan. Ik kwam overeind en zag dat de haagdoorn op de binnenzijde van de zeewering vol kramsvogels zat. Hun scherpe snavels waren naar het noordoosten gekeerd en zij snaterden en brabbelden van angst en schrik. Ik keek in

dezelfde richting en zag dat er een valk kwam aanvliegen. Hij wendde zich naar rechts en vloog landinwaarts. Hij leek op een torenvalk, maar was groter en geler, en hij had een meer kogelvormige kop en langere vleugels – en hij vloog met meer elan en veerkracht. Hij ging pas in glijvlucht over toen hij de voedsel zoekende spreeuwen in het stoppelveld zag; tóén schoot hij neer en verdween op de plek waar zij opvlogen. Een minuut later vloog hij snel over me heen en was in een oogwenk verdwenen in de door de zon opgluoiende mist. Hij vloog toen veel hoger dan tevoren en schoot snel en fel vooruit met zijn naar achteren gerichte, puntige vleugels, die rukkende bewegingen maakten als van een snip.

Dat was de eerste slechtvalk die ik ooit gezien had. Ik heb er sindsdien heel veel gezien, maar niet een ervan overtrof deze in snelheid en vurig elan. Tien jaar lang zocht ik elke winter naar die briljante rusteloosheid, naar de plotselinge hartstochtelijke felheid waarmee de slechtvalk zich naar beneden stort. Tien jaar lang heb ik omhooggekeken en gezocht naar dat wolken doorklievende, ankervormige silhouet – naar die door de lucht suizende kruisboog. Het oog wordt, wat valken betreft, onverzadigbaar. Het spert zich open in felle extase wanneer het op eens prooi en voedsel ziet, in de vorm van meeuwen en duiven.

Om te kunnen worden herkend – en aanvaard – door een slechtvalk, moet u altijd dezelfde kleren dragen, dezelfde routes nemen en wat u doet in dezelfde volgorde verrichten. Net als alle vogels vreest hij alles wat onvoorspelbaar is. Betreed en verlaat elke dag dezelfde velden op hetzelfde tijdstip, kalmeer de valk in zijn ongetemde staat door u te gedragen volgens een ritueel, dat even onveranderlijk is als het zijne. Scherm de felle blik van de ogen af, verberg de witte trilling van de handen, beschaduw het gezicht dat het licht zo helder terugkaatst en houd u zo roerloos als een boom. Een slechtvalk wordt niet bang als

hij iets maar duidelijk kan zien, in de verte. Nader hem over het open veld met regelmatige tred en maak geen aarzelende bewegingen. Uw silhouet mag, al naderend, gerust groter worden, maar verander niet de contouren ervan. Verberg u nooit, tenzij u zich volkómen kunt verbergen. Kom alleen. Schuw het vreemde, heimelijke gedrag van de mens en vermijd het boze oog van boerderijen. Leer bang te zijn. De vrees met hem te delen is de hechtste band. De jager moet het wezen worden waarop hij jaagt. Het ogenblik moet de bevende intensiteit hebben van een pijl die in een boom dringt. Gisteren is vaag, en grauw van kleur. Een week geleden was u nog niet eens geboren. Volhard en duld, volg en spied!

Het jagen op valken scherpt de blik. Als het ware wegstromend achter de zich bewegende vogel vloeit het land het oog uit, in delta's van felle kleuren. De gerichte blik boort zich door alles heen wat in de onmiddellijke omgeving onbelangrijk is, zoals de schuin geslepen bijl de bast doorklieft tot de kern van de stam. Het levendige besef van waar je je precies bevindt groeit gestaag, alsof je er een ledemaat bij krijgt. De windrichting heeft kleur en betekenis. Het zuiden is een licht, maar versperd gebied – ondoorschijnend en verstikkend; het westen is het oord waar de aarde zich verdicht tot bomen, daar balt alles zich samen, dat is de vlezig kant van Engeland, de hemelse flank; het noorden is open en kaal: de weg die nergens naartoe leidt; het oosten is een soort verheviging in de lucht, een wenken van licht, en het plotselinge van de opgezwepte zee. De tijd wordt gemeten door de klok van het bloed. Wanneer je actief en dicht bij de valk bent die je achtervolgt, versnelt zich de polsslag en verstrikt de tijd vlugger; wanneer je roerloos wacht, wordt de polsslag langzamer en kruipt de tijd. Wanneer je jacht maakt op de valk, heb je altijd een drukkend besef van de tijd, die zich samentrekt als een geleidelijk volledig opgewonden veer. Dan

haat je het voortschrijden van de zon, de gestage verandering van het licht, het toenemen van de honger en de gekmakende metronoom van de hartslag. Wanneer je ‘tien uur’ zegt of ‘drie uur’, dan is dat niet de grauwe en gekrompen tijd van de steden; nee, dan is dat de herinnering aan een zekere opvlamming of tempering van licht, dat die dag op dat tijdstip en op die plek uniek was; voor de jager is het een herinnering, even wit-helder als opflitsend magnesium. Zodra de valkenjager de deur uit gaat, weet hij uit welke hoek de wind waait en voelt hij het gewicht van de lucht. Diep in zichzelf schijnt hij de dag van de valk te zien groeien naar het licht van hun eerste ontmoeting. Tijd en weer houden de valk en de man die op hem loert tussen hun veranderende polen. Wanneer de valk is gevonden, kan de jager liefdevol terugzien op de voorafgegane verveling en ellende van het zoeken en wachten. Dan wordt alles getransformeerd, alsof de afgeknotte zuilen van een tempelruïne opeens tot hun aloude pracht worden hersteld.

Ik zal proberen u het bloedige bedrijf van het doden duidelijk te maken. Door hen die valken verdedigen, is dit maar al te vaak verdoezeld. De vleesetende mens is in geen enkel opzicht superieur. Het is zo makkelijk de doden lief te hebben. Het woord ‘roofdier’ is, na veel misbruik, zo pregnant geworden. Alle vogels eten in de loop van hun leven wel eens levend vlees. Denk aan de zanglijster, met zijn koude ogen; aan die hippende carnivoor van onze gazons, die de wormen met zijn snavel doorklieft en de slakken net zo lang beukt tot ze dood zijn. We mogen niet sentimenteel praten over zijn lied zonder ons te realiseren dat het moorden zijn zang en leven in stand houdt.

In mijn dagboek van één enkele winter heb ik geprobeerd de vogel, de waarnemer en de omgeving waarin zij zich bevinden te verenigen in één groot verband. Alles wat ik daarin beschreven heb, is gebeurd terwijl ik toekeek – maar ik betwijfel of eer-

lijke observatie wel voldoende is. De emoties en het gedrag van de waarnemer zijn eveneens feiten, en die moeten waarheidsgetrouw worden genoteerd.

Tien jaar lang heb ik de slechtvalk gevolgd. Ik was erdoor bezeten, als door een soort heilige graal. Nu is dat voorbij. De langdurige achtervolging is geëindigd. Er zijn nog maar weinig slechtvalken overgebleven, er zullen er steeds minder zijn en misschien sterven zij wel uit. Veel slechtvalken sterven op hun rug, terwijl zij tijdens hun laatste stuiptrekkingen met hun klauwen uitzinnige bewegingen maken, die de hemel omvatten; zij sterven, verschrompeld en verbrand door het vuile, verraderlijke stuifmeel van agrarische chemicaliën. Ik heb geprobeerd, vóór het te laat is, iets van de ongemene schoonheid van deze vogel vast te leggen en u vertrouwd te maken met het wonderbaarlijke land waarin hij leefde – een land dat voor mij even overvloedig en prachtig is als Afrika. Dat land is, net als Mars, een stervende wereld, maar het gloeit nog.